

УДК 378.016:811.161.2

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)-418-428](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-418-428)

Дворянкін Віктор Олександрович кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, Маріупольський державний університет, м. Київ; доцент кафедри мовних та гуманітарних дисциплін, ТОВ «Технічний університет «Метінвест політехніка», м. Запоріжжя, тел.: (050) 939-50-07, <https://orcid.org/0000-0002-4077-038X>

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З НОВІТНІМИ СЛОВНИКАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Визнано, що вміння користуватися словниками є вагомим як для здобувача вищої освіти, так і для фахівця-випускника, бо дотримання норм української літературної мови – важливий показник загальної культури особистості протягом усього її життя. Українську лексикографічну скарбницю постійно поповнюють нові праці. Це дає змогу викладачам-україністам використовувати словникову спадщину як цінний дидактичний матеріал у вишах, де здійснюють підготовку кадрів як філологічного, так і нефілологічного спрямування.

Мета статті – схарактеризувати специфіку роботи з новітніми словниками української мови у вищій школі, що зумовило розроблення системи вправ на базі низки сучасних лексикографічних праць, визначення їх лінгводидактичного потенціалу як в аудиторії, так і в процесі самостійного опанування програмового матеріалу.

Для вдосконалення лексикографічної компетенції здобувачів вищої освіти запропоновано зразки завдань, розроблених на основі «Словника української мови» у 20 томах (на сучасному етапі доступним є електронний реєстр п'ятнадцяти томів), «Словника новітніх англізмів» (2022), «Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» (2022) та діалектного словника Ю. Каліщук «Метеорологічна, астрономічна та календарно-часова лексика східностепових говірок» (2024).

Такий підхід дозволяє викладачеві української мови в ЗВО врізноманітнити дидактичний матеріал, використання якого сприяє плідній роботі зі словниками, розширенню освітнього обшину та вдосконаленню мовленнєвих умінь і навичок здобувачів. Подані тренувальні вправи рекомендуємо на певних етапах засвоєння знань спрощувати або ускладнювати залежно від спеціальності студентів та їх здатності чітко сприймати й розуміти мовні одиниці.

Перспективним є подальше розроблення завдань на базі інших новітніх словників для підвищення рівня володіння українською мовою як державною.

Ключові слова: новітні словники української мови, робота зі словниками, дидактичний матеріал, лінгводидактичний потенціал, система вправ, лексикографічна компетенція.

Dvoriankin Viktor Oleksandrovych Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology, Mariupol State University, Kyiv; LLC “Technical University “Metinvest polytechnic”, Associate Professor at the Department of Languages and Humanities, Zaporizhzhia, tel.: (050) 939-50-07, <https://orcid.org/0000-0002-4077-038X>

PECULIARITIES OF WORKING WITH THE LATEST DICTIONARIES OF THE UKRAINIAN LANGUAGE IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Abstract. It is widely known that the ability to correctly use dictionaries is essential for both a higher education seeker and a university graduate, since adherence to the norms of literary Ukrainian is an important lifelong factor of a personality’s general culture. The Ukrainian lexicographical treasury is permanently being refilled by new works. This makes it possible for teachers of Ukrainian to use the lexicographical heritage as a valuable didactical material in universities training personnel of both philological and non-philological fields of knowledge.

The goal of the article is to characterize the specificity of working with the latest dictionaries of the Ukrainian language in higher school, which predetermined development of a system of exercises based on a number of modern lexicographical works, identifying their linguodidactical potential both in the classroom and in the process of independent mastering of the teaching prescribed stuff.

In order to improve higher education seekers’ lexicographical competence, we propose sample assignments based on “Dictionary of the Ukrainian language” in 20 volumes (at the modern stage an electronic register of fifteen volumes is available), “Dictionary of the latest anglicisms” (2022), “Dictionary of the language spoken by creative personalities of Ukraine in the late 20th – the early 21st century” (2022) and the dialectal dictionary by Yu. Kalishchuk “Meteorological, Astronomical and Calendar-Time Vocabulary of Eastern Steppe Dialects” (2024).

This approach makes it possible for a university teacher of Ukrainian to diversify the didactical material where usage thereof promotes fruitful work with dictionaries, expansion of the world outlook and improvement of higher education seekers’ verbal abilities and skills. We recommend simplifying or compounding those training exercises at particular stages of mastering knowledge with reference to students’ majors and their ability to clearly perceive and understand language units.

We deem it promising to further develop assignments on the basis of other latest dictionaries for the purpose of upgrading the level of competence in Ukrainian as the state language.

Keywords: latest dictionaries of the Ukrainian language, work with dictionaries, didactical material, linguodidactical potential, system of exercises, lexicographical competence.

Постановка проблеми. Широко визнано, що вміння правильно користуватися словниками залишається вагомим як для здобувача вищої освіти, так і для фахівця-випускника, бо дотримання норм української літературної мови – важливий показник загальної культури особистості впродовж усього її життя. І попри те, що укладання словників є здебільшого тривалим процесом, вітчизняну лексикографічну скарбницю постійно поповнюють нові праці. Це, безперечно, дає змогу викладачам-україністам використовувати словникову спадщину як цінний дидактичний матеріал у вишах, де здійснюють підготовку кадрів як філологічного, так і нефілологічного спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методики роботи зі словниками у вищій школі неодноразово були в полі зору науковців. Так, О. Решетілова висвітлила специфіку використання лексикографічних джерел у процесі навчання здобувачів-менторознавців української професійної лексики [1], С. Помирча та І. Пучков розглянули особливості роботи з електронними словниками в період підготовки майбутніх учителів початкової школи [2], А. Яценко і Т. Ключко звернули увагу на роль лінгвокраїнознавчих словників у процесі опанування української мови іноземними студентами [3], О. Семенов, М. Надутенко й Р. Тимошук здійснили огляд електронних національних лінгвістичних ресурсів та підкреслили їх значення як засобу формування академічної культури дослідника [4], Г. Одинцова окреслила переваги використання BYOD-технології під час навчання здобувачів – майбутніх педагогів у галузі початкової освіти [5], В. Дворянкін запропонував низку завдань на матеріалі різних словників для якісного засвоєння української мови студентами вишів [6] тощо. Сьогодні також важливим є навчальне лексикографування, зокрема укладання здобувачами перекладних словників у процесі самостійної роботи з іноземної мови професійного спрямування (див. розвідку Л. Король [7]).

Зауважимо, що поява нових вітчизняних лексикографічних праць актуалізує їх використання словесниками-україністами як дидактичного матеріалу в процесі навчання здобувачів ЗВО.

Мета статті – схарактеризувати специфіку роботи з новітніми словниками української мови у вищій школі.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) розробити систему вправ на базі низки сучасних лексикографічних праць; 2) з'ясувати лінгводидактичний потенціал окремих словників, використовуваних як освітній ресурс на заняттях і в позааудиторний час.

Виклад основного матеріалу. Нижче пропонуємо зразки різних завдань, які складені на матеріалі чотирьох новітніх словників української мови

й передбачають удосконалення лексикографічної компетенції здобувачів вищої освіти.

1. «Словник української мови» у 20 томах посідає сьогодні одне з важливих місць у національному лексикографічному доробку [8]. Укладання цього академічного словника триває (перший том видано 2010 року, нині маємо доступ до електронного реєстру п'ятнадцяти томів). Нове тлумачне лексикографічне джерело дозволить здобувачам з'ясувати значення мовних одиниць, специфіку розширення чи звуження семантичної структури слів, маркування (використання позначок) тощо.

1.1. Знайдіть словникові статті з реєстровими лексемами *блатат*, *волошка*¹, *волошка*², *потяг*¹, *потяг*², що містить «Словник української мови» у 20 томах [8]. Які значення мають ці одиниці? Поясніть, які ремарки наявні у відповідних статтях. Подайте свої варіанти речень-ілюстрацій.

1.2. Випишіть словникову статтю з реєстровою лексемою *обарінок*, що містить «Словник української мови» у 20 томах [8]. Яке значення властиве цьому слову? Поясніть, які ремарки зафіксовано у відповідній статті.

1.3. Випишіть словникові статті з реєстровими лексемами *журавлина*¹, *журавлина*², *журавлиний*, *журавлинний*, *конюшина*, *лохина*, *ожина*, *полуниця*, що містить «Словник української мови» у 20 томах [8]. Які значення мають ці номінативні одиниці? Поясніть, які маркери засвідчено у відповідних статтях.

1.4. Знайдіть словникові статті з реєстровими лексемами *голяр*, *голярня*, *дзитар*, *дзитари*, що містить «Словник української мови» у 20 томах [8]. Які значення мають ці одиниці? З'ясуйте, які ремарки супроводжують названі лексеми.

1.5. Випишіть зі «Словника української мови» у 20 томах п'ять полісемантичних лексем (на вибір) [8]. Схарактеризуйте особливості їх семантичної структури. Поясніть, якими способами розкриваються значення цих слів. Які позначки супроводжують вибрані лексеми? Подайте свої варіанти речень-ілюстрацій.

1.6. Знайдіть словникові статті з реєстровими словами *образ*¹, *образ*² у «Словнику української мови» у 20 томах [8]. Які значення мають ці одиниці? З'ясуйте, які ремарки та ілюстрації супроводжують названі лексеми.

1.7. Випишіть словникові статті з реєстровими словами *лицей*, *гімназія* зі «Словника української мови» у 20 томах [8]. Яка семантика властива цим одиницям? З'ясуйте, які ремарки та ілюстрації супроводжують названі лексеми.

1.8. Ознайомтеся зі словниковою лексемою *нів*, що є в електронному реєстрі «Словника української мови» у 20 томах [8]. Які значення має ця одиниця? З'ясуйте, які ремарки та ілюстрації запропоновано у відповідній словниковій статті. Поясніть, як правильно писати слово *нів* з іменниками згідно з Українським правописом 2019 року.

2. «Словник новітніх англізмів» (2022) відбиває результат сучасного впливу лексичної системи найпоширенішої міжнародної світової мови на

словниковий склад української мови [9]. Робота із згаданим академічним лексикографічним джерелом сприяє вивченню семантики англійських запозичень, осмисленому вживанню їх у повсякденному та професійному спілкуванні, доборі питомих українських відповідників. Підкреслимо, що видання не є нормативним і не вводить засвідчені одиниці до літературного стандарту.

2.1. Прочитайте слова, запозичені з англійської мови. Користуючись «Словником новітніх англізмів» [9], поясніть їх значення. Поставте у словах наголоси. Які маркери наявні у словникових статтях? Виділіть серед поданих прикладів полісеманти.

Адмін, айсті, андеграунд, бамбл, бейбі, букінг, буфер, валідатор, войсовер, гіпертекст, глітер (глітер), гоблін (тоблін), драйвовий, дропнути, дуплекс (дюплекс), консоль, лузерка, таймінг (таймінг).

2.2. Використовуючи «Словник новітніх англізмів» [9], поясніть значення лексем *бекграунд, бермуди, бестселер, бот, гардкор, гейтспіч (хейтспіч), гриндер (гриндер), грумінг (трумінг), піпл, сайдинг*. З'ясуйте, якими способами розкриваються значення цих лексем та з яких джерел узято ілюстрації, що входять до відповідних словникових статей. Чи супроводжують ці слова ремарки різних типів?

2.3. Випишіть зі «Словника новітніх англізмів» [9] одиниці з першою частиною складних слів *б'юті-*. З'ясуйте їх значення. Подайте квантитативну характеристику.

2.4. Ознайомтеся зі словниковою лексемою *веб*, яка є в реєстрі «Словника новітніх англізмів» [9]. Яке значення вона має? Випишіть одиниці з першою частиною складних слів *веб-*. З'ясуйте, які ремарки та ілюстрації запропоновано у відповідних словникових статтях. Поясніть, як правильно писати слова з частиною *веб-* згідно з Українським правописом 2019 року.

2.5. Випишіть зі «Словника новітніх англізмів» [9] одиниці з першою частиною складних слів *відео-*. З'ясуйте їх значення. Подайте статистичні дані.

2.6. Використовуючи «Словник новітніх англізмів» [9], поясніть значення слова *девіація*. З'ясуйте, якими способами розкриваються значення цієї лексеми та з яких джерел узято ілюстрації, що входять до словникової статті. Чи супроводжують згадану лексему ремарки?

2.7. Використовуючи «Словник новітніх англізмів» [9], поясніть значення слова *дисконт*. З'ясуйте, якими способами розкриваються значення цієї лексеми та з яких джерел узято ілюстрації, що входять до словникової статті. Чи супроводжують аналізоване слово маркери?

2.8. Прочитайте речення. За допомогою «Словника новітніх англізмів» [9] з'ясуйте значення виділених лексем. Поміркуйте, чи можна вважати їх елементами українсько-англійського суржикю.

1. Як завжди, буде смачно, **драйвово**, легко, весело й колоритно [9, с. 109].
2. Прибуток від продажів наш заклад виділяє на допомогу притулку для собак.

І це дуже **кул!** [9, с. 153]. 3. В інтернеті все **лайтово**, усі щасливі, усміхнені, у всіх суперсім'ї та супердіти, здоровий спосіб життя, відпочинок, **лакиєрі** і т. д. [9, с. 155]. 4. **Лакиєрний** готель у центрі Києва [9, с. 155]. 5. Завдяки апаратним елементам керування ви можете **м'ютити**, виконувати соло, вибрати нові доріжки, переміщуватися між заготовками та виконувати багато інших завдань, не торкаючись миші [9, с. 155]. 6. Історії від **олдового** фана [9, с. 181]. 7. Чому люди, які мають всі факти, щоб розкрутити антикорупційне розслідування з **пруфами**, не роблять цього? [9, с. 199].

3. «Словник мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» (2022) є новим явищем у розвитку вітчизняної лексикографічної думки [10]. Академічну працю укладено на основі студіювання ідіолектів відомих майстрів художнього слова й публіцистів різних генерацій – Юрія Андруховича, Олеся Гончара, Івана Дзюби, Оксани Забужко, Миколи Лукаша, Євгена Сверстюка та Григора Тютюнника. Словник має велику лінгвокультурологічну цінність і дає змогу здобувачам вищої освіти збагатити індивідуальний лексикон для його використання в просторі формальної або неформальної комунікації.

3.1. Використовуючи «Словник мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [10], поясніть значення лексем *автор-чекіст*, *антижиття*, *асимілянт*, *асимілятори*, *березнево*, *надіб'я*, *пошуково*, *фейс*. З'ясуйте, якими способами розкриваються значення цих лексем та з яких творів узяті ілюстрації, що входять до відповідних словникових статей. Чи супроводжують ці слова ремарки різних типів?

3.2. З'ясуйте значення фразеологізмів *борцовицький ас розвідки*, *архіпелаг брехні*, *битва за хліб* за допомогою «Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» (див. словникові статті зі словами *ас*, *архіпелаг*, *битва*) [10, с. 35, 48]. Проаналізуйте вказані словникові статті.

3.3. Поясніть значення фразеологічної одиниці *висока блакить українського неба*, використовуючи «Словник мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» (див. словникову статтю зі словом *блакить*) [10, с. 53]. Проаналізуйте згадану словникову статтю.

3.4. Поясніть значення фразеологізму *Монблани знань* за допомогою «Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» (див. словникову статтю зі словом *Монблани*) [10, с. 388]. Схарактеризуйте вказану словникову статтю.

3.5. Випишіть зі «Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [10] одиниці з префіксом (префіксоїдом) *анти-*. З'ясуйте їх значення. Подайте статистичні дані.

3.6. Поясніть значення слова *безлічкратзаслужений* за допомогою «Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [10, с. 44]. Проаналізуйте вказану словникову статтю.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 1(47) 2025

3.7. Випишіть зі «Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [10] десять складних слів (на вибір). З'ясуйте їх значення.

3.8. Поясніть значення слів *маланчуки*, *маланюки* за допомогою «Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [10, с. 359]. Схарактеризуйте відповідні словникові статті.

3.9. Випишіть зі «Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [10] п'ять полісемічних слів (на вибір). З'ясуйте їх прямі та переносні значення.

3.10. Випишіть зі «Словника мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» [10] п'ять слів із маркером *діал.* 'діалектне' (на вибір). Висвітліть особливості їх семантичної структури.

4. Діалектний словник Ю. Каліщук «Метеорологічна, астрономічна та календарно-часова лексика східностепових говірок» (2024) [11]. Це лексикографічне джерело – підсумок виконаної дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії «Метеорологічна та астрономічна лексика в східностепових говірках: структурна організація, семантика і просторове варіювання» [12]. Говірковий матеріал зібрано експедиційним методом у 29 населених пунктах Запорізької та Донецької областей протягом 2014, 2019–2023 років.

Завдання на базі цього словника доцільно пропонувати не лише майбутнім філологам-україністам, а й представникам інших освітніх програм (спеціальностей). Вправи мають на меті допомогти здобувачам порівняти діалектні й розмовні слова та їх літературні відповідники, що створює основу для якісного засвоєння орфоепічних, лексичних і граматичних норм сучасної української літературної мови. Зауважимо, що ознайомлення зі створеним діалектологічним атласом як додатком до дисертації дає змогу розширити як лінгвістичний, так і загальний кругозір студентів [див.: 12, с. 312–363].

4.1. Прочитайте речення-ілюстрації до низки словникових лексем, які містить діалектний тематичний словник Ю. Каліщук «Метеорологічна, астрономічна та календарно-часова лексика східностепових говірок» [11]. Нескладовий [i] в завданнях передаємо літерою *й*. Прокоментуйте особливості вимови шиплячого [ч] у виділених прикладах. Порівняйте літературну вимову вказаного шиплячого звука та його вимову в досліджуваному діалектному просторі.

Духо¹та / це б¹лиш¹'ч¹'е / йак ве¹с¹на / во¹лого і ¹жарко [11, с. 62];
Задощ¹'ч¹'ило ¹можна ска¹зат' / йак¹шо дош¹'ч¹' п'і¹шов // задощ¹'ч¹'илос'
[11, с. 70]; *Зе¹лен'і св'а¹та // ¹в'етки йа скр'із' поч'ін¹'л'ав // укра¹шайут'*
зелен':у / дух¹м'ан'і т'рави / шоб ¹пахло / по¹лин' / че¹'б¹рец' [11, с. 89]; *Йак¹шо*
дош¹'ч¹' і¹де і в ка¹л'ужах ¹бул'би / то ш¹'ч¹'е ¹буде з¹нач'ит' і¹ти [11, с. 97];
Йак¹шо моло¹дий / зви¹'ч'айний ро¹жоч'ок / то ми ¹каже¹мо моло¹дий ¹м'іс'ац'

// *йак*¹шо *моло*¹дий *м*¹'іс'ац' / *т*¹реба *винести* *м'елоч*¹ / *пока*¹зат' *м*¹'іс'ац'у і *попро*¹сит' / *шоб* був *б*¹'іл'иий *дос*¹таток [11, с. 129] та ін.

4.2. Прочитайте ілюстративний матеріал зі словника Ю. Каліщук «Метеорологічна, астрономічна та календарно-часова лексика східностепових говірок» [11]. Зверніть увагу на закінчення 3-ї особи однини теперішнього часу без кінцевого [т'] і наявність в інфінітиві кінцевого [т'] замість суфікса -ти, зафіксовані в обстежуваному говірковому обширі. Які закінчення 3-ї особи однини теперішнього часу та інфінітивний суфікс є нормативними? Знайдіть елементи суржику в ілюстраціях. Подайте коментарі.

*Вир вод*¹'а¹ний / *во*¹д'аник *к*¹руте // *у нас йак на* *море* *по*¹їїдеи *д*¹ругий *раз*^с / *так вол*¹на *раз*^с / *на*¹б'ігла / *а то*¹д'іраз^с *о*¹так *вот* / *ну бу*¹вайе / *шо вол*¹на *от*¹ходе і *пр*¹'ам *о*¹так *раз*^с / *раз*^с і *закру*¹тило; *Вир* / *к*¹руте *в*¹оду [11, с. 23]; *Висо*¹косний *той* / *шо д*¹вац'ат' *де*¹в'ате *ф*¹'івра'л'а // *па*¹ган'і *висо*¹косн'і *го*¹да // *завжди йак при*¹ходе *висо*¹косний *год*^м / *ма*¹ма *каже* / *ой* / *хоч би пере*¹жит' *висо*¹косний *год*^м [11, с. 24–25]; *Д*¹уд'а / *д*¹іт'ам *ка*¹зали // *ха*¹роший *хо*¹з'айін *со*¹баку *не*¹ *вигоне* *с* *хати*; *Йак* *мал*¹'ін'к'і *д*¹іти / *то* *можут*¹ *ска*¹зат' *д*¹уд'а [11, с. 63]; *На до*¹рогах *за*¹носе [11, с. 79]; *Йак* *сонце за*¹ходе *й* *к*¹расне / *це в* *х*¹мари *за*¹ходе / *бабушка ка*¹зала *це на дош*¹'ч' / *на* *в*¹'ет'ер; *В нас бу*¹вайе *в*¹род'і *си*¹диш / *все* *ч*¹'исто / *а от*¹:и *б*¹ач'иш / *йак ту*¹ман *на* *тебе* *йде* / *то ми* *каже*¹мо / *ту*¹ман *за*¹ходе [11, с. 87]; *кач*¹кам *і* *ду* *нали*¹ват' / *за*¹ход'у *й* *ка*¹жу / *во*¹да *за*¹шерхла / *приш*¹лос' *теплойі* *нали*¹ват' [11, с. 87–88]; *І*¹вана *Ку*¹пала *с*¹омого *і* *йул*¹'а / *ч*¹'ерез^с *кас*¹т'ор *стри*¹бат' *нада* // *на І*¹вана *Ку*¹пала *до* *с*¹ходу *сонц*¹'а *нада* *п*¹'іти *вир*¹ват' *зв*¹'еро'бой / *по*¹лин' *от* *не*¹ч'истойі *с*¹или [11, с. 94]; *Йес*¹'т' *й*аблучний *Спас* *і* *ме*¹довий / *а* *Мако*¹в'ій / *та*¹кого *п*¹разника *не*¹маїе / *шоб св*¹'а'тит' *мак* // *це* *п*¹росто *йа*¹когос' *там св*¹'а'того *з*¹вали *Мако*¹в'ій *і* *це* *не*¹ *с*¹в'азано *н*¹'йак *з*^с *маком* // *це* *в*¹же *ш*¹'час *нач*¹али *при*¹думуват' / *не*¹с'ти / *св*¹'а'тит' *мак* / *а* *вош*¹'ч'ето *с*¹в'ат'ат' *т*¹'іки *й*аблука *і* *мед* [11, с. 117]; *Пе*¹ре¹мети / *нада* *до*¹рогу *ч*¹'истит' [11, с. 163] та ін.

4.3. Прочитайте приклади зі словника Ю. Каліщук «Метеорологічна, астрономічна та календарно-часова лексика східностепових говірок» [11]. Зверніть увагу на дієслівні форми без нормативного чергування приголосного в коренях. Як потрібно вимовляти виділені слова в літературній мові? Прокоментуйте їх.

*Вербна не*¹д'іл'а // *при*¹ходиш *до*¹дому *і* *кожного там не*¹ *йа* *б*¹'йу / *ве*¹р'ба *б*¹'йе / *за* *тижден*¹ *Ве*¹ликден' / *к*¹расне *йа*¹йеч'ко *дожи*¹дай // *це* *д*¹ід *при*¹ходить' *і* *вс*¹их *б*¹'йе / *самий* *с*¹тариий *в* *с*¹ім'ійі // *по*¹том *ту* *ве*¹р'бу *ви*¹сажували [11, с. 19]; *Д*¹уд'а / *д*¹іт'ам *ка*¹зали // *ха*¹роший *хо*¹з'айін *со*¹баку *не*¹ *вигоне* *с* *хати*; *Йак* *мал*¹'ін'к'і *д*¹іти / *то* *можут*¹ *ска*¹зат' *д*¹уд'а [11, с. 63]; *кач*¹кам *і* *ду* *нали*¹ват' / *за*¹ход'у *й* *ка*¹жу / *во*¹да *за*¹шерхла / *приш*¹лос' *теплойі* *нали*¹ват' [11, с. 87–88] та ін.

4.4. Які фонетичні та морфологічні варіанти різних слів наявні у вашій говірці або говірці товариша чи знайомого? Наведіть приклади, прокоментуйте їх.

4.5. Випишіть зі словника Ю. Каліщук «Метеорологічна, астрономічна та календарно-часова лексика східностепових говірок» [11] п'ять словникових статей (на вибір). Проаналізуйте їх.

Висновки. Як бачимо, новітні лексикографічні видання дають змогу викладачеві української мови в ЗВО врізноманітнити дидактичний матеріал, використання якого сприяє якійсь роботі здобувачів зі словниками для безперервного вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок. Запропоновані тренувальні вправи рекомендуємо на певних етапах засвоєння знань спрощувати або ускладнювати залежно від спеціальності студентів та їх здатності чітко сприймати й розуміти мовні одиниці.

Перспективним є подальше розроблення завдань на базі інших новітніх словників для підвищення рівня володіння українською мовою як державною.

Література:

1. Решетілова О. М. Використання словників як ефективного засобу навчання майбутніх документознавців української професійної лексики. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (33), Issue 66*. Budapest, 2015. С. 47–50. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Using-dictionaries-as-an-effective-means-of-training-Ukrainian-professional-vocabulary-for-future-documentologists-O.M.-Reshetilova.pdf> (дата звернення: 11.01.2025).

2. Помирча С. В., Пучков І. Р. Електронні словники з української мови як засіб формування лексикографічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 59, № 3. С. 103–113. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/admin,+1668-6921-1-CE.pdf> (дата звернення: 11.01.2025).

3. Яценко А. А., Ключко Т. В. Лінгвокраїнознавчий словник як засіб формування соціокультурної компетенції. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. Харків: Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. Вип. 35. С. 175–189. URL: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-35-14> (дата звернення: 11.01.2025).

4. Семенов О., Надутенко М., Тимошук Р. Національні лінгвістичні ресурси Українського мовно-інформаційного фонду НАН України – ефективний засіб формування академічної культури дослідника. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 10 (104). С. 245–258. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/28.pdf> (дата звернення: 11.01.2025).

5. Одинцова Г. Використання ВУОД-технології у процесі удосконалення лексикографічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2022. № 1. С. 176–181. URL: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.1.21> (дата звернення: 11.01.2025).

6. Дворянкін В. О. До проблеми вивчення української лексикографії у вищій школі. *The importance of philological sciences in the modern world (October 3–4, 2024. Riga, the Republic of Latvia)*: International scientific conference. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. P. 168–171. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-485-6-45> (дата звернення: 11.01.2025).

7. Король Л. Л. Студент як словникар: навчальне лексикографування у самостійній роботі студентів нефілологічних спеціальностей закладу вищої освіти з іноземної мови професійного спрямування. *Scientific Collection "InterConf+" : with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference "Scientific Goals and Purposes in XXI Century"* (August 19–20, 2023; Seattle, USA) / comp. by LLC SPC "InterConf". Seattle : ProQuest LLC, 2023. Issue 36 (167). С. 231–248. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.08.2023.017> (дата звернення: 11.01.2025).

8. Словник української мови : у 20 т. / НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд. Київ : Наук. думка, 2010– . Т. 1–15. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0> (дата звернення: 11.01.2025).

9. Словник новітніх англійзмів / укл. Л. Белей, А. Гончаренко, М. Ківу, І. Олександрук. Київ : Наук. думка, 2022. 320 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1EUFaKfLLF-wrHkujkNYO9waijmHFjUqi/view> (дата звернення: 11.01.2025).

10. Словник мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття / наук. ред. Є. А. Карпіловська і З. Г. Козирева ; техн. ред. Л. І. Дідун і Ю. О. Цигвинцева; понад 10000 слів, словосполук і висловів. Київ : Ін-т української мови НАН України, 2022. 787 с. [Електронне видання]. URL: https://drive.google.com/file/d/1kIVhz0Ogn2KNsi_wVzQs1kXdnwRY-uf/view (дата звернення: 11.01.2025).

11. Каліщук Ю. Метеорологічна, астрономічна та календарно-часова лексика східностепових говірок : словник / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 268 с.

12. Каліщук Ю. К. Метеорологічна та астрономічна лексика в східностепових говірках: структурна організація, семантика і просторове варіювання : дис. ... докт. філос. : 035. Луцьк, 2024. 363 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24556> (дата звернення: 11.01.2025).

References:

1. Reshetilova, O. M. (2015). Vykorystannia slovnykiv yak efektyvnoho zasobu navchannia maibutnikh dokumentoznavtsiv ukrainskoi profesiinoi leksyky [Using dictionaries as an effective means of training Ukrainian professional vocabulary for future documentologists]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (33), Issue 66*, 47–50. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Using-dictionaries-as-an-effective-means-of-training-Ukrainian-professional-vocabulary-for-future-documentologists-O.M.-Reshetilova.pdf> (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].

2. Pomyrcha, S. V., Puchkov, I. R. (2017). Elektronni slovnyky z ukrainskoi movy yak zasib formuvannia leksykohrafichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly [Electronic dictionaries in Ukrainian as a means of forming lexicographical competence of future primary school teachers]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia – Information Technologies and Learning Tools, Vol. 59, 3*, 103–113. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/admin,+1668-6921-1-CE.pdf> (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].

3. Yashchenko, A. A., Klochko, T. V. (2019). Linhvokrainoznavchyi slovnyk yak zasib formuvannia sotsiokulturnoi kompetentsii [The linguistic-cultural dictionary as a means of forming sociocultural competence]. *Vykkladannia mov u vyshcheykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky. Naukovi doslidzhennia. Dosvid. Poshuky – Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. InterSubject Relations. Scientific Research. Experience. Search, 35*, 175–189. URL: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-35-14> (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].

4. Semenoh, O., Nadutenko, M., Tymoshuk, R. (2020). Natsionalni linhvistychni resursy Ukrainskoho movno-informatsiinoho fondu NAN Ukrainy – efektyvnyi zasib formuvannia akademichnoi kultury doslidnyka [National Linguistic Resources of Ukrainian Language-Information Fund of NAS of Ukraine are an effective tools for forming-up the academic culture of the researcher]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical Sciences: theory, history, innovative technologies, 10 (104)*, 245–258. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/28.pdf> (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 1(47) 2025

5. Odyntsova, H. (2022). Vykorystannia BYOD-tekhnolohii u protsesi udoskonalennia leksykohrafichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly [Application of the “BYOD” technique for development of future primary school teachers’ lexicographical competence]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Pedahohika – The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: Pedagogy, 1*, 176–181. URL: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.1.21> (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].

6. Dvoriankin, V. O. (2024). Do problemy vyvchennia ukrainskoi leksykohrafii u vyshchii shkoli [Addressing the problem of studying Ukrainian lexicography in higher school]. *The importance of philological sciences in the modern world (October 3–4, 2024. Riga, the Republic of Latvia): International scientific conference.* (pp. 168–171). Riga, Latvia: Baltija Publishing. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-485-6-45> (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].

7. Korol, L. L. (2023). Student yak slovnykar: navchalne leksykohrafuvannia u samostiinii roboti studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei zakladu vyshchoi osvity z inozemnoi movy profesiinoho spriamuvannia [Student as a lexicographer: academic lexicographical training in self-study work of students majoring in non-philological majors of a higher education institution in professionally oriented foreign language]. *Scientific Collection “InterConf+”: with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference “Scientific Goals and Purposes in XXI Century”* (August 19–20, 2023; Seattle, USA) / comp. by LLC SPC “InterConf”. (Issue 36 (167)), (pp. 231–248). Seattle: ProQuest LLC. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.08.2023.017> (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].

8. Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. (2010). (Vols. 1–15). Kyiv: Nauk. dumka. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0> (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].

9. Belei, L., Honcharenko, A., Kivu, M., Oleksandrak, I. (2022). Slovnyk novitnikh anhlizmiv [Dictionary of the latest anglicisms]. Kyiv: Nauk. dumka. URL: <https://drive.google.com/file/d/1EUFakfLLF-wrhkujkHYO9wajmHFjUqi/view> (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].

10. Karpilovska, Ye. A., Kozyrieva, Z. H. (Eds.). (2022). Slovnyk movy tvorchykh osobystostei Ukrainy druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolittia [Dictionary of the language spoken by creative personalities of Ukraine in the late 20th – the early 21st century]. Kyiv: In-t ukrainskoi movy NAN Ukrainy. URL: https://drive.google.com/file/d/1klVhz0Ogn2KNsi_wVzQs1kXdnwRY-_uf/view (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].

11. Kalishchuk, Yu. (2024). Meteorolohichna, astronomichna ta kalendarno-chasova leksyka skhidnostepovykh hovirok [Meteorological, Astronomical and Calendar-Time Vocabulary of Eastern Steppe Dialects]. *Dictionary*. Lutsk: Vezha-Druk [in Ukrainian].

12. Kalishchuk, Yu. K. (2024). Meteorolohichna ta astronomichna leksyka v skhidnostepovykh hovirkakh: strukturna orhanizatsiia, semantyka i prostorove variuvannia [Meteorological and Astronomical Vocabulary in the Eastern Steppe Dialects: Structure, Semantics and Spatial Variation]. *PhD thesis*. Lutsk. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24556> (date of access: 11.01.2025) [in Ukrainian].